

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

FORMULARIES OF DECREES AND DOCUMENTS FROM A GAONIC COURT

By V. APTOWITZER, Israelitisch-theologische Lehranstalt,
Vienna.

THESE formularies, ten in number, which are published here for the first time, are, with regard to contents, form, and name, partly altogether unknown, partly, but very little known. Highly interesting as they are on account of their descent from a Gaonic court, and indeed, as their language shows, from early Gaonic days, a still greater importance attaches to them because of their contents, especially for the history of Gaonic jurisprudence which is shrouded in obscurity. Moreover, they throw light on communal organization in Babylonia during the Gaonic period, of which we know almost nothing.

These formularies have been found by me in the manuscript ספר האסופות, cod. Montefiore 115. As far as I know, Halberstam, who was formerly the owner of this manuscript, is the only scholar who has taken notice of them, in his introduction to הלכות ראיו, ed. Schlossberg, p. iv, end, but only in a casual and cursory manner, failing at the same time to perceive their importance. According to Halberstam's notice, the same formularies are also found in a manuscript צידה לדרך, which, however, is not accessible to me.

The source from which the compiler of the *Asufot*

derived the formularies is not indicated. But after Formulary No. VII follows on fol. 148 a–149 a an exposition of **טירפא שומא** together with the formularies for those documents, identical with the exposition and the formularies in the Responsum *Sha'are-Ṣedek*, 86 a–87 a, and thus it is perhaps not too venturesome to assume that also the others, or at least the formularies immediately preceding, I–VII, were contained in that Responsum which was much larger originally.

The author of this Responsum is R. Natronai, as indicated in *Sha'are Ṣedek* and *Iṭṭur*, I, 18 d.

The Formularies I–VII are located in the manuscript, fol. 147 b–148 b above, IX and X are on fol. 137 b below–137 d below, VIII is found on p. 136 a. I have arranged the groups of the manuscript according to the development of the cases.

In the Formularies I–IV and VIII reference is made to the head of the academy (**ריש מתיבתא**) and the court of the academy (**בבא דמתיבתא**), V and VI are addressed in the same way as III and IV, while in VII the Gaon is addressed (**לפקוד נאון**). Thus it is at once obvious that I–VIII come from a Gaonic court. In IX, X, on the other hand, such palpable signs of identification are missing, and only their language makes certain their Gaonic origin.

As to the author of the *Asufot*, he was very probably a pupil of R. Eleazar ben Judah of Worms, the author of the **ריוקא**, whom he always designates as his teacher (**מורי**). In view of the fact that with the exception of R. Eleazar he names none other of the very numerous authors as his teacher, it follows that the constantly recurring **מורי** in the very frequent quotations from R. Eleazar is not a mere title of honour, as Gross, *Magazin*, X, 66, assumes.

I am indebted to the liberality of Dr. Hirschfeld, of London, and to the good offices of Dr. Poznański, of Warsaw, for the opportunity which was afforded me to study the MS. in Vienna.

שטרי רבי דינא רבבנא דמתיבתא

I. קבע זימנא

1 פל ריש מתיבתא לרב פל בן ה' פל ולה' פל בן ה' פל חביבי ויקירי שלם. מהודענא לכוון הדין קבע זימנא. עיינו במילי דבין פל תובע לפל נתבע וטרחו בקצתהון עד דסלקין לשלמא, אי דסלקי לשלמא מוטב, ואי לא איקבעוהי זימנא לפל נתבע דייתי וישמע קדמנא בבבא 5 דמתיבתא בקצי פל בעיל דיניה לכל אימת [דבעי] הדין פל תובע, ואתרו ביה כאורח דינא, ואי מרחי לא תשנהון ביה. וכמה דאיפשר טירחו דליפסקון מיליהון לשלמא תמן על ידיכון, ולא ליצטערון למיתא לקדמנא לבבא דמתיבתא. ופירשו תיובתא לקדמנא בחתימות 9 ידיכון. ושלמא דשמיא ליהוי עליכון.

II. תיובתא

1 יתקרי לקדם רבננא [מ]ספרי בבא דמרנא ריש מתיבתא, נמרוהי מן שמיא, להודעא קדמוהי. שלמא רבה ומר[ח]מנותא מן שמיא ליהוי עליה דמרנא ועל זרעיה ועל רבנן ספרי ואמוראי ושלוחי ישראל ושמעיה דשמעי בבביה דמרנא, דמן שמיא ליגברוה למזליה דמרנא 5 לעילא לעילא ויסלקון מניה צערי וייסורי ולאוספא ליה חיי ולשמועא לצלותיה ולעברין ליה רעותיה. מהודעיננא דאקבעיניה לפל בר פל למיתייא למישמע דינא בבביה דמרנא בקצי פל בעיל דיניה ליום פל דהוא אַנך לירח פל שנת כך וכך, ואתרינן ביה כאורח דינא. ופרשינן תיובתא לקמיה מרנא בחותמות ידנא, דמן שמיא יוכינן לשמועי קמיה 10 מרנא בירושלם עיר הקדש בשמחה.

III. פתיחה

1 פל בר פל ריש מתיבתא לרבננא ודייני וראשי כנישתא (ובי בני)
 [ובני בי] כנישתא וסופרי ופרנסי ופלחין חרי ומקרי דרדקי דכל אתר
 חביבי ויקרי שלם. מהודעיננא לכון דספרי בבא אמרו קרמנא דנברא
 חד דשמה פל בר פל איתקבע [ליה] זימנא למיתיין משמע דינא
 5 דבבבא דמתיבתא בקצי פל בעיל דיניה ליום פל דהוא אנך לירח פל,
 ואחא פל תובע ושמייע בבבא דמתיבתא זימנין, והוא פל נתבע לא
 אתא ולא אתחזי כל עיקר. וכיון דחזינא כן פקידנא ושמותי יתיה על
 בבא דמתיבתא וכתבו עליה פתיחה דנן לשמותי יתיה בכל אתר.
 כען בזמן דפתיחה הדין ימטא לוותכון ואף אנתון שמיתו יתיה בכל
 10 יום תמיד ואכריוו עליה דאינש לא יאכול ולא ישתה בקצותיה.
 ומתחבר ליה ושאל בשלמיה וקאים בר אמות דידה וחזי ליה ולא
 פריש מיניה יהא חשוב כוותיה בשמתיה, לבר מאן דלא ידע. וכל
 כנישתא דחזיא ליה פתיחה דנן תשמית ביה לאלתר. ופתיחה דנן
 14 כתיב ביום פל דהוא אנך לירח פל שנת כך וכך לברי עולם.

IV. אחרמא

1 לרבננא ודייני וראשי כנישתא (ובי בני) [ובני בי] כנישתא וסופרי
 (ופורסי) ופרנסי ופלחין חרי ומקרי דרדקי דכל אתר חביבי ויקרי
 שלם. מהודעיננא לכון דפל בר פל תובע הנפק לקרמנא פתיחה דהוא
 פקידנא וכתבו על פל נתבע על דאיתקבע [ליה] זימנא וחליף זימניה
 5 ליה אתא ואישתמת בפתיחה תלתין יומין. וכיון דחזינא דאשתמית
 ליה ההוא פל תלתין יומין וטפי ולא קביל דינא ולא תבע שמתיה ולא
 פייסיה לבעל דיניה פקידנא ואחרימו יתיה על בבא דמתיבתא וכתבו
 עליה אחרמא דא לאחרמא יתיה בכל אתר. כען בזמן דאחרמא
 דא (ד)מטי לוותכון אף אתון אחרימו יתיה ואכריוו עליה דפתו פת
 10 כותים ויינו יין נסך ופירותיו טבלים וספריו קוסמים, וקצצו חומיה
 ועקרו מזויתיה ולא תיקרון בניה בבי כנישתא ולא תמלון בי[ה] צלותא

ולא תמהלון ליה ינוקא ולא תקברון ליה שבבא ולא תעלון יתיה
 לחבורת מצוה ולא לחבורת הרשות וניזודהי וניזופהי מביניכון ולא
 תסבון מיניה ולא תסבין ליה וישטופו כסא בתריה והבדילוהו מעדת
 15 הגולה ונהגו בו מנהג גוים, וכל כנישתא דחויא ליה לאחרמתא דא
 [ו]לא משמתא ומחרמא תידכר קינטא בנפשיה, ואחרמתא[דא כתיבא]
 ביום פל וכך בירח פל דהוא אנך שנת כך וכך לבריא עולם.

V. אדרכתא

1 לרבננא ודייני וכו', מהודעיננא לכון דספרי בבא אמרו קדמנא דפל
 בר פל הנפק לקדמנא פתיחא [ואחרמתא], ופקידנא וקרו יתהון, וקרא
 זימניהון ביום פל, וחזינא דאישתמת ליה ההוא פל ואיתחרם ליה
 האידנא כמה ירחי ולא הדר ביה ולא קמפיים לבעל דיניה. וכיון
 5 דחזינא דלא קביל עליה דינא דרבנן ועבר על כל אורייתא, דכת על
 פי התורה אשר יוריד ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור
 מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, פקידנא וכתבו עליה אדרכתא
 דא. ואשליטנא יתיה לפל תובע דנן על כל ממון וניכסין דאית ליה
 לפל דנן נתבע תחות כל שמיא בביתא ובברא מקרקעי ומטלטלי
 10 לזבינא ולאוגורא ולמשכנא ולמעבד בהון כל דיציבי ואיש לא ימחה
 בידו, מתחת דאנן יהיבנא ליה רשות לזבוני ניכסיה עד דישתלם ויתפרע
 חוב דיליה עד גמירא. וכל בר ישראל דחוי ליה לאדרכתא אית ליה
 רשותא למיזל אסהודי קאי אומות העולם על מאן דבעי למיתן לפל
 דנן זוי עד גמירא, ולא ליחוש למידי. ואדרכתא דא כתובה בכך
 15 בשבת וכך לירח פל וכך לבריא עולם.

VI. אקלתא

1 לרבננא ודייני וכו', מהודעיננא לכון דמן קמי האידנא הוה פקידנא
 וכתבו פתיחא דאיתפסיק ביה דינא ולא קביל ולא שלים ממונא דאחייב
 למתן ליה לבעל חוב דיליה, והשתא אתא ליה וקביל דיניה ופייסיה

לבעל דיניה פלני, ובעיניה לפתיחא מן פל תובע, ואמר דלא אתחזי
 5 ליה לוותי. ופקידנא ואחילו ליה שמתא לפל דנן וכתבו ליה אקלתא
 דא על פתיחא. כען בזמן דאקלתא דא ימטי לותכון אף אתון אחילו
 לפל דנן לאלתר, וכל היבא דנפיק ההוא [פתיחא] דאיתכתיב על פל
 דנן קירעוהי ולא תשגחון בית, ואחילו ליה שמתיה, דאנחנא פקידנא
 9 ואחילו ליה. ואקלתא דא כתובה בכך בשבת בכך לירח וכו'.

VII. פתקא דלמותא

1 לרבננא ורייני וכו'. מהודעיננא לכון דס(י)פרי בבא אמרו קדמנא
 דפל בר פל תבעיה בדינא קדמנא לפל בר פל. והכין (ו)אמר פל דנן
 תובע דאית לי לות פל דנן כך וכך ממון מן בבא פל וקתבענא ליה
 זימנא ובתר זימנא ולא קיהיב לי, ואמרנא ליה לנתבע מה אמרתה
 5 ואמר לית לי לותי מידעם. ואמרנא ליה לתובע אית לך ראייה,
 ואמר אית לי אינשי (כי) דשייכי למילן וקא חיישין לגלויי למילתא,
 לפקוד גאון ולכתוב פתקא דלמותא על מאן ומאן פל דאית ליה
 לות[ה] ועל כל (דיבע) [דידע] ולא אתא מגלי. וחזינא דכדין תבע,
 ופקידנא וכתבו פתקא דלמותא דנן למילט ושמותי ביה תלתין יומין.
 10 תהא רעוא על כל מאן דאית ליה לותיה כך וכך וקא כפר ליה ועל
 כל מאן דידע במילתא ולא אתא מגלי יהא בשמתא דישר, ארור יהיה
 מפי עליונים ותחתונים ובעגלא תהא מפלתיה, גופיה יתלע ברימה
 ותוליעה, דינא רבא יתעביד ביה מבית דינא עילאה דהוא מריה [בית
 דינא תחתאה], יחקיים עליה קרא דכת אל יתצוה לנצח וגו', תהא
 15 נבילתיה משגרא למיכל לעופא דשמיא ולבעירא דארעא ולית דמניד,
 ליהוו לוותיה לבושיה ויעלון כמייא וכמשחא בגרמיה, ומאן דאיתפרע
 מאנשי דור המבול ומדור הפלגה ומן מצרים ומן רשיעיא קדמאי
 ומגולני הוא יתפרע מיניה, תבריה יהא בעגלא. וכל כנישתא דחזיא
 ליה לפתקא דלווטא (ישתמית) [תשמית] ביה לאלתר. ופתקא דלווטא
 20 דנן כתובה ביום פל וכו'.

VIII. שמוש בית דין

1 לרבננא וראשי וכו'. מהודענא לכון דפל בר פל אתא קדמנא לבבא
דמתיבתא ליום פל דהוא אנך לירח פל, וכר מטא זמן דיליה אתא
נתבע ושימש בבבא דמתיבתא זימניה בתרי זימנין, וההוא פל תובע
[לא] אתא ולא דיניה ולא אתחוי כל עיקר. וכיון דחוינא כן פקידנא
5 וכתבו לנתבע ליה שמוש בית דין דלית ליה רשותא לפל תובע
לאטרוחי[ה] לבי דינא עד מישלם תלתין יומין. ושמוש בית דין דנן
כתוב ביום פל דהוא אנך לירח פל.

IX. שטר אפטרופא

1 סהדותא דהות באנפ[נ]א כו'. דפל בת פל אלמנת פל אתת לקדמותנא
לבי דינא והכי אמרת, דפל בעלי שכיב וחיי לרבנן ולכל ישר שבק
ואית ליה ממון עילוי אינשי, וצריכינ יתמי למזוני, וקתבענא בעלי חובות
למיתן לי מה דאית לי עליהון, ואמרינ לי לימנו בר אפטרופוס ליתמי
5 דעבדינן חושבנא בהדיא ויהבינן מה דאית להו עלן, השתא לעיינו בר
ורבנן ולימנו להון אפטרופא ליתמי, דמשתעי בהדי אינשי וזכי להון
ליתמי וקאים בצרכיהון ומהנפק להון אוזינקא ודינא. ועייננא אנחנא
ורבנן דהוו יתבי קדמנא בבי דינא ואסכימנן ומיניניה לפל בר פלני
באפטרופא דיתמי דפל ניח נפשיה, ושאלין עליה ואמרו דגברא
10 מעליא הוא ועשיר ומשפעתין ניכסיה ומהימן ותרין ושמע דינא ולא
קביל עליה ש[ע]תא דרבנן ומרחם עילוי יתמי וזכי להון ומהפך
בזכותיהון. ויהיבנא ליה רשותא לאיסתכווי עליי[ה] נכסי דיתמי
ומיכנש פיריהון ומיקם בצרכיהון ומידן (בקמו) [בקצי] כל מאן דאית
ליה לפל אבוהון דיתמי הלואה או פקדון לוותיה הנפוקי אוזינקא ליתמי
15 ירחא בירחא מה דספיק להון. ופטרינן לפל דנן (בבי דינא)
[אפטרופא ד]יתמי אילין מן שבועתא ומן גזירתא ומן שיפורי ומכל
טענתא וערערתא ומן שמתא [ו]מן פתקי דלווטא ומן הנעלת כל בית
דין בין בדיני ישר בין בדיני האומות, מחמת דבהכין הוא דאודקיק

נפשיה למינחת להדא מילתא דהני יתמי. ומה דהוה באנפנא כתבנא
 20 וחתמנא ויהיבנא ליה לפל דנן אפיטרופוס דפל ופל יתמי דפלני
 ניחא נפשיה דליה בידיה לזכות ולראייה.

X. שטר זביני דבי דינא

1 מה דהות קרמנא בבי דינא דפל בר פל בכך בשבת דהוא כך וכך
 בירח פל שנת כך וכך לבריאת עולם למינין שאנו מונין בו כאן
 במדינת פל, איך פל בת פל אתת לקרמנא והכדין אמרת. דפל בעלי
 שכיב והיי לרבנן ולכל ישר שבק, ושבק יתמי ועירי וצריכין למוזני,
 5 ואית להו ליתמי נכסי כך וכך, וניחא לי דליזדקקון לי רבנן ומוזנין
 מן אילין נכסי ומתוני יתמי אילין. ודחינן יתה כמה זימני עד
 דקימנן במילתא דודאי צריכין יתמי למוזני, ושרדינן רבנן וגברי
 דפקיען בשומא ושמינן להון נכסי, ושוו כך וכך זוזי, ואכרוזינן תלתין
 יומין כתיקון חכמים ולא יהבון בהון אלא כן וכן זוזי. וכיון דחזינן
 10 דאכרוזינן תלתין יומין ולא יהבו בהון אלא כן וכן זוזי אייתי ר פל
 בר פל אנך זוזי דכספא מעלייא טבא, ונסיבו וקבילו אילין יתמי דפלני,
 ואיזדקינא להון וזבינא ליה לפל דנן ביתא או ארעא דקאים במתא
 פלני בדוכתא פל. ואילין מצרנא וכו מוכר ביה. כען צבינא בבי
 דינא וזבינא לפל דנן ניכסי אילין מעכשיו דשמיהון ומצרניהון נמירין
 15 חתוכין חלוטין שרירין וקיימין יהיבין ומשלמין ליה לפל דנן ולירתיה
 בתריה מן יומא דנן ולעלם, ומבטלין כל מודעי ותנאי וחזיאתא
 ואחזיאתא וכל שום כתבא דיפוק מתחות ידי דיתמי אילין למידעא
 ולבטלא ית זביני אילין במילין מעכשיו בכל לישנא דאמור רבנן
 דבטלי בהון מודעי ותנאי, מחמת דלמוזני דיתמי זבינא ליה בבי דינא
 20 לפל דנן. ואחריות זביני אילין על יתמי אילין ועל ירתיהון בתריהון
 לפל דנן ולירתיה בתריה דלא כאסמ ודלא כטופ דשט אלא כחומ
 כל שטרי מעליי דבי דינא, דהכי אמור רבנן ארמלתא דזבין אחריות
 על יתמי. וקנינא מן יתמי אילין לפל בר פל דנן ככל מה דכתיב
 ומפרש לעיל במנא דכשר למיקנייא ביה שריר וקיים. ומה דהוה
 25 קרמנא וחתמנא ויהיבנא לפל דנן דליהו בידיה לזכות
 ולראייה.

NOTES

I. SETTING A DATE.

THE president of the Academy orders a subordinate court to adjust a law-suit between A and B, failing in which the court is to set a date on which the two parties should appear before the court of the Academy. With reference to this procedure comp. Sanhedrin 31 b.

This summons, and still more the tone in which it is couched, but especially the fact that the Gaon mentions the names of the judges—all this goes to prove that we are dealing here with a court instituted by the Gaon. That the Geonim were in the habit of appointing judges is known from the Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 80, No. 180. Harkavy, it is true, believes, *ibid.*, p. 356, that this was the case only after the fall of the exilarchate, but the contrary is known from the report of Nathan ha-Babli, Neubauer, II, 86, who speaks of the judge of the Academy alongside of the judge of the exilarch; comp. Neubauer, *Anecdota*, II, 86, l. 6 from below. Also the fact known from Saadya's controversy with ben Zakkai, that the exilarch had no jurisdiction over persons residing in districts subject to the Geonim, leads to the necessary presumption that the judges officiating in such localities were not appointed by the exilarch; comp. Neubauer, II, 81-2.

R. Zadok's explanation in *Halakot Pesuḳot*, No. 156, on which Harkavy's assumption is based, proves by no means that the exilarch had the exclusive right of appointment. Indeed, we read in *Sepher ha-Shetaroth*, ed. Halberstam, p. 134, where apparently R. Zadok's explanation is presupposed: . . . כתב יפתקא . . . וכן כתב שכותב ריש גלותא לשופט ונותן לו רשות לילך ולדון . . . וכן נמי בזמן שנותנין רשות בני הישיבה וזו נמי נקראו יפתקא דרשוותא. In this sense is to be understood also *Eshkol*, ed. Auerbach, II, 158. Judges authorized and appointed by the head of the Academy are also mentioned in Responsa of the Geonim, ed. Coronell, No. 110: נטל רשות מראש ישיבה.

Our Formulary apparently deals with a case of refusal to institute a law-suit in the appropriate local court. The plaintiff addressed his complaint directly to the Gaonic court, but the latter refers it to the appropriate court for peaceful adjustment. And for this only, since the rejected court cannot render a decision *de iure*. The rejection is admissible; comp. Baba ḥamma 112 b, and Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, No. 180. Moreover, that the plaintiff has the right to bring his affair directly before the higher court (בית דין הגדול), as Tosafot Baba ḥamma, *loc. cit.*, endeavour to prove, is confirmed by our Formulary.

L. 2. In reference to law-suits, the Talmudic term is עיין בדינא; comp. Sanhedrin 18 b, Berakot 58 a. But there the final sentence is had in mind, while here the proceedings are only begun with the examination of the parties, hence עיני במילי is more appropriate; comp. Megillah 30 b: מעיינינן במילי דמתא. As to מילי in the sense of 'law-suit', comp. the biblical-talmudic דברים.

L. 3. בקצתהון קצת here means process of law, *causa*; in this sense the word is not known in rabbinic literature. Related to it is the Syriac קצת in the sense of *propter*; comp. Payne Smith, *s. v.* קצא. I, 5; II, 7; and III, 5 בקצי means 'in the presence of'; III, 10, וְלֹא יִשְׁתָּה בְּקִצְוֹתֶיהָ 'nobody shall eat and drink *in his company*'. Perhaps our בקצתהון also means 'in their presence'. Also in this sense קצת and קצי are unknown.

Ll. 3 and 7. Before proceeding to the law-suit an attempt must be made to compromise. Comp. hereon Sanhedrin 6 b.

L. 4. איקבעוהי זימנא לפל: appoint a time for N.N. See II, 6; III, 4; and IV, 4. As to the expression, see Mo'ed ḥaṭon 16 a, Baba ḥamma 113 a, *Variae Lectiones, ibid.*, p. 272, n. 9, and 138 a, n. 7, and *Sefer ha-Shetaroth*, ed. Halberstam, pp. 3 and 136; further, Ḥullin 150 b.

L. 4. Probably וישמע דינא; comp. II, 7; III, 4; and IX, 10: ושמע דינא. The latter expression occurs in Baba meši'a 70 a.

מייתא ומשמע דינא is employed with the tacit supposition that the proceedings will take place and that the person appearing before the court will submit to the decision of the judges. Barring this supposition, and with the view of a mere appearance in court, the following phrase is used in VIII, 2 f. : **אתא** **ושמיש** 'the accused appeared'. Hence in III, 6, where only one party appears and the court-proceedings cannot take place, **אתא** **פל תובע ושמיש** is very probably to be read **ושמיש**.

L. 4 f. **בבא דמתיבתא** as the term for the Gaonic court, Hebrew **שער הישיבה**, occurs very frequently in Gaonic literature. Comp. my note on II, 3, *s. v.* **רבנן**.

L. 6. **ואתרינן ביה** 8, comp. II, 8 **ואתרו ביה**. The warning consists, no doubt, in the threat of excommunication in case the person summoned does not appear. As to the warning, comp. Mo'ed kaṭon 16 a and Tosafot, *ibid.*, *s. v.* **מחרין**.

L. 8. **ופירשו תיובתא**. To this corresponds II, 8 f., **ופרשינן תיובתא**.

II. REPLY.

The lower court notifies the Gaon that in accordance with his order a date has been set for A and B to appear before the court of the Academy.

L. 1. This preamble in official letters from inferiors to their superiors is known from the report of Nathan ha-Babli. The Gaon of Pumbeditha wrote to the Gaon of Sura : **יתקרי הדין** ; **דיסקא קמי** ; similarly the latter to the former ; comp. Neubauer, *Anecdota*, II, 78. Perhaps this prefatory formula in the correspondence of one Gaon to another was a mere matter of courtesy, as this must have been the case surely on the part of the Gaon of Sura. But in purely official letters to superiors this was not a mere courteous phrase, but was adapted to the circumstance that in the academies all the letters received were read by the secretaries. Comp. V, 2 ; Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, pp. 32, 76, 88, 91, 96, 149, 187, 275 ; ed. Lyck, No. 56 ; **תורתן** של ראשונים II, 31 ; *Jeshurun*, V, 137. Comp. in addition

Jer. 36. 21; Esther 6. 1; Ezra 4. 18. See also Giṭṭin 19 b and Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 110.

L. 2. שלמא רבה ומרחמנותא מן שמיא in the Responsum by Sherira and Hai to the community of פאס, *Jeshurun*, V, 157. Interesting is the greeting to the children of the Gaon in an official letter.

L. 3. Immediately after the Gaon (and his children) the רבנן are named. The same occurs in the correspondence of one Gaon to another, Neubauer, *Anecdota*, II, 78. Accordingly they were the most prominent members of the Academy and the court. This follows with particular clearness from the fact that the Gaon of Sura in his letter to the Gaon of Pumbeditha employed only the term רבנן. Now it is rather strange that in our Formulary, an official letter from a lower to the superior court, no mention is made of the supreme judge at this court, the Ab Bet Din or רבינא רבנא. This is the more peculiar since in this document even the servants are included in the greeting. I conjecture therefore that רבנן in our formula designates the Ab Bet Din and the other associate judges, probably the ראשי בלה or אלופים. For it is very improbable that רבנן is employed here in its general sense of 'learned men' and that no mention is made of the Ab Bet Din. Also in the correspondence of one Gaon to another the רבנן are certainly not mere 'learned men', but the official members of the Academy next in rank to the Gaon, hence likewise the Ab Bet Din and the ראשי בלה.

Thus we obtain the term רבנן for the body of high officials of the Gaonate. We understand now why the Gaon of Sura in his letters to the Gaon of Pumbeditha employed only the title רבנן. Alongside of these רבנן there were also other רבנן who were not officials and who were active only in the school. They are never mentioned as רבנן simply, but always with a specification of the degree of their erudition. Comp. the passages in Poznański, *Studien zur gaonäischen Epoche*, pp. 46-8. Official associate judges are probably also the רבנן mentioned in the inquiries addressed to the Geonim from Northern Africa. Comp.

Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, pp. 24, 27, 32, and *Jeshurun*, V, 137.

With reference to our Formulary, the absence of the greeting to the Ab Bet Din might lead us to the assumption that the latter was not an official at the court of the Gaon, but conducted an independent court, as indeed we find some statements to the effect that there were two courts in each of the two academies; thus Eppenstein, *Monatsschrift*, 1908, p. 337 f., and Ginzberg, *Geonica*, I, p. 12. But on closer examination the evidence on which this assumption is based reveals itself as hardly convincing. Eppenstein points to the superscription in Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 88, 'where the court of the then אב ב"ר Hai is termed שער הישיבה, and where it is further stated וגם הורמה אל בית דין הגדול לפני אדונינו שרירא ראש ישיבת גאון, that it comes therefore from a time when Hai was already Gaon, namely, Sherira being still alive, from the time between Sherira's abdication and his demise, between 998 and 1,000. At this period the inquiries were disposed of officially by Hai, but out of filial devotion and deferential sentiment he submitted his decisions, at least occasionally, to his father for advice, thus inviting him at the same time to add his signature. That the circumstances were such in our superscription can also be verified by the fact that with regard to Hai's reply the stereotyped phrase ונקראה לפנינו, common to all official writs, is employed, while in reference to Sherira, his signature being only of an honorary character, the phrase used is simply ועמד עליה. The retention by Sherira of his former titles after going out of office was due merely to a matter of courtesy and reverence, and on Hai's part, was the result of filial duty and respect. Thus it was natural and a matter of course for Hai's secretary to characterize Sherira's part in the response by the remark : וגם הורמה אל בית דין הגדול לפני אדונינו שרירא ראש הישיבה הגדול. In the same way also the superscription in *Pardes*, ed. Warsaw, 1202, is to be explained : אלו שאילות שנשאלו מלפני רבינו האי גאון ראש ישיבה ורבינו שרירא גאון ראש ישיבה. Here Sherira and Hai are academic chiefs at one and the same

time, and Hai is named first. This can only be explained by the theory that at the time of its composition Hai was Gaon and Sherira ex-Gaon.

Eppenstein further emphasizes the appellations שער הישיבה and בית דין הגדול in the superscription in question, arriving at the conclusion that the former expression designated the court of the Ab Bet Din, while the latter was used for the court of the Gaon. But he failed to see that שער הישיבה is identical with בית דין הגדול. Thus we find in Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 90: אל שער הישיבה של גולה אל בית דין הגדול : *ibid.*, p. 149: לבית דין הגדול דכל ; *ibid.*, p. 156: לבית דינא רבה לבאבא דמתיבתא לשער הישיבה של גולה אל בית ; *ibid.*, p. 215: 'ישר' לבאבא דמתי' אל שער ישיבת הגולה : תורתן של ראשונים ; דין הגדל ולבבא דמתיבתא לבית : *JQR.*, VI, 233 ; אל ב"ד הגדול של כל ישראל ; *ibid.*, New Series, 1910, p. 71, n. 25: משער הישיבה של גולה מבית דין הגדול. Comp. also Ginzberg, *Geonica*, I, p. 12.

2

That שער הישיבה stands for the court of the Gaon follows also from Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 269, No. 548 ; p. 273, No. 551 ; *Pardes*, ed. Warsaw, 122 a ; *Hemdah Genuzah*, No. 37, and *Ittur*, I, 16 c. In the two latter places : שער ישיבה ; של ימין ; this is the academy of Sura, as Harkavy points out. That this explanation is true is proved by MS. Oxford 2699² : לרבינו סעדיה גאון [שער] שלימין של עיר מחסיה. The term שער הישיבה is also found in *Berliner-Festschrift*, p. 111, and in Harkavy's *Studien und Mittheilungen*, V, p. 230. For שער הישיבה in a letter of Mašliah Gaon of Fostat, see Schechter's *Saadiana*, p. 81. בבא דמתיבתא also in Harkavy, p. 276, No. 555 ; *Geonica*, II, p. 214 ; *Ittur*, I, 18 d, from a Responsum by Natronai = שער צדק, 86 a, No. 15, where, however, בבא דינא, as also in *Asufot*, 148 b below. In the formulary of a שומא in שער צדק, 86 b below : בי דינא, and for it in *Asufot*, 148 d below, בבא דמתיבתא. Concerning בבא and שער in the sense of court, comp. Aptowitzer, *Die syrischen Rechtsbücher und das mosaisch-talmudische Recht*, pp. 105-6 ; comp. in addition Anan in Harkavy, *Studien*

und Mitteilungen, VIII, p. 116. In the ninth century the court of the Nestorian bishop is likewise called תרע ; comp. Aptowitzer, *loc. cit.*

The period immediately after Sherira's retirement from office also fits the superscription of the inquiry directed to Sherira and Hai in *Responsa of the Geonim*, ed. Harkavy, p. 187: אל שער, since indeed there could not have been at the Academy two supreme courts at the same time. That Hai's court is named here בית דין הגדול out of courtesy, as Ginzberg is inclined to think, *Geonica*, I, p. 12, is very improbable, since this courtesy towards Hai would have been a discourtesy to Sherira. Besides, this superscription belongs to the secretary who had to adhere to the official style and could not bestow titles as he pleased and out of courtesy. On the other hand, my explanation goes to show that the courtesy towards Sherira was necessary, and a matter of course even from an official point of view. That the inquiry is addressed to both Sherira and Hai, as at the time when Hai was still Ab Bet Din, is simply to be explained by the fact that in distant regions Sherira's abdication became known only after some time. *Vice versa*, we find a courtesy paid to Hai in *Iṭṭur*, I, 61 d: איחשיל. מקמי רב שרירא נאון בית דין הגדול ולבית דינו של רב האי. Here Hai's office of an Ab Bet Din is called בית דין out of courtesy. But only בית דין הגדול and not בית דין.

Ginzberg, to strengthen his assumption of two courts at each of the two academies, adduces also another, seemingly very powerful proof, namely, the passage in *Hemdah Genuzah*, No. 20: ארבעת בתי דינין שבשתי ישיבות. In reality, however, these 'four courts' owe their genesis to a scribal error or misprint, for in *צדק*, 91 b, No. 38, the passage reads as follows: באחת . . . מארבע מיתות בית דין (ש)בשתי ישיבות. That this is the correct text is borne out by the context; the inquiry, indeed, reads: מי לא ראינו ולא שמענו . . . שהיו עושים באחת מארבע מיתות בית דין (ש)בשתי ישיבות כלום.

This passage being disposed of, there remain only the passages Harkavy, p. 187, and *Iḥtur*, I, 61 d, which seem to speak of the simultaneous existence of two courts at each of the academies; both of these passages, however, refer to the time of Sherira and Hai. Thus in any case, even if appearance is to be accepted as reality, the assumption of two simultaneous courts must be confined to the Pumbeditha and the period of the common activity of Sherira and Hai. In this period the contemporaneous existence of two courts would explain itself by the fact that Sherira and Hai, being relatives (קרובים), could not act as judges together in actual cases. Comp. Tosefta Sanhedrin 5, 4; p., *ibid.*, 3, 9 (21 c) and Shebu'ot 1 (35 b), Sanhedrin 36 a and Tosafot, s. v. אין, Sherira in שערי צדק, 91 b, No. 36. See in addition Hai in שערי צדק, 92 a, No. 44, *ibid.*, 85 a, No. 8, Responsa of the Geonim, ed. Mantua, No. 205.

L. 3. ספרי. Greetings to the secretaries are not known from the Gaonic correspondence. Greetings from the secretaries to those addressed occur, as far as I know, only once, and that in Samuel ben Ḥofni's epistle, *JQR.*, XVIII, p. 404. From this epistle it is evident that there were two kinds of secretaries, plain scribes mentioned at the very last, and the secretary of the Academy, סופר הישיבה, who is named immediately after the Ab Bet Din, according to Marx's correct emendation in *JQR.*, *loc. cit.*, p. 771; comp. also Poznański, *Studien zur gaonäischen Epoche*, p. 48. Of the latter kind are no doubt the ספרי in our Formulary, since they are greeted after the רבנן and before the אמוראי. These אמוראי do not occur in the Gaonic literature. Whether they stand in relation to the frequently occurring תנאים or were 'speakers' is difficult to decide. That also the Geonim made use of a speaker during their דרשות is known from the report of Nathan ha-Babli, Neubauer, *Anecdota*, II, 84: והתורנמן: עומד עליו ומשמיע דבריו לעם. Concerning תנאים, comp. the passages in Poznański's *Studien*, pp. 46-8, and Eppenstein in *Monatschrift*, 1908, p. 458f. It would be worth while also to investigate the remark in the mystical composition in Jellinek's *Beth ha-Midrash*, VI, p. 110: עטופין בטליחות כהנא. Perhaps a conclusion

may be drawn from it that the תנאים used to recite the prayers on festive occasions. It seems, however, that כתנא is a corruption for דכתנא, which is the opposite to טליתא דעמרא mentioned there above.

L. 3. ושלוחי ישראל. These are undoubtedly messengers who were sent by the academies to the communities in order to inspect the courts and also to regulate other communal affairs, but especially to collect contributions for the academies. It is true that such messengers are not mentioned explicitly anywhere else, but that they formed a permanent institution at the academies must be assumed without reservation. Without these messengers we can hardly imagine how the quite large sums gotten together out of small contributions were delivered. That there were collecting agencies in the communities to which the individual contributions were delivered, we know from the report of Nathan ha-Babli, Neubauer, *Anecdota*, II, 84, where it is related that after blessing the chiefs of the Academy at the inauguration of the exilarch the contributions of the individual communities were enumerated, also 'the persons who take care of the contributions until they reached the school-houses, שמתעסקים בנרבה עד שחניע ליישוב'. If, on the other hand, every community delivered its contribution through a messenger from its midst, the waste in expenditure would have been enormous and wholly unjustified. Hence it is absolutely safe to say that these contributions were collected by the messengers of the academies. Nathan ha-Babli, Neubauer, II, 87, relates further that in times when money was scarce at the academies letters used to be sent to the communities, urging them to contribute their share and alleviate the needs of the academies. Who forwarded these letters and collected the contributions if not the messengers? I am surprised therefore that Ginzberg, *Geonica*, I, 2, note 1, is led to the conjecture that 'apostles' were sent out by the Geonim only on the basis of late evidence, and Marx, *ZfjhB.*, XIII, p. 107, remarks that this conjecture requires further investigation. The official name of these messengers was certainly not פקידים, as Ginzberg, *loc. cit.*, assumes,

but, as may be seen from our Formulary, שלוחים. The פקיד was very probably an administrative officer, corresponding to the meaning of the word.

L. 4. ליגבריה למוליה. Comp. Taanit 29 b: דבריא מוליה.

L. 8. דהוא אנך לירח פלוני. Similarly III, 5, 14 and VIII, 2, 7; comp. also IV, 17, where, however, אנך is not in place. The harmless word אנך, known heretofore from a single passage only, plays an important part in the history of the Gaonic literature; indeed, serious scholars have sought to deduce from it nothing less than the time of the composition of the *Halakot Gedolot*. For in the formulary of a גט חליצה in *Halakot Gedolot*, ed. Warsaw, 131 a, we find the following: ביום פלוני דהוא אנך בירח ביה פלוני למנינא דרגילנא ביה; the meaning of אנך being unknown, Halberstam, Rabbinowicz, Neubauer, and Hildesheimer endeavoured to find therein a yearly date: אנ"ד, ע"א, א' נ"ב of the Seleucid era. Comp. Halberstam's introduction to הלכות ראו, ed. Schlossberg, p. iv, and Hildesheimer to *Halakot Gedolot*, ed. Berlin, p. 315; comp. also Epstein, ספר הלכות גדולות, p. 8. Our Formularies now make it absolutely clear that all the dates deduced from אנך are wrong, that the word can have no other meaning than בכ, 'on that and that day of that and that month'. X, 9 אנך זוזי דכספא makes any attempt at another rendition impossible, the phrase evidently means 'so and so many züz of silver', for which we have in *Sefer ha-Shetaroth*, ed. Halberstam, p. 62: בכ וכך דינרין. Brüll, *Jahrbücher*, V, 160, who would correct אנך to בכ, came near the truth. But how Halberstam, who refers to אנך in our Formularies, can suppose that 'they all come perhaps from the above-mentioned year', i. e. א' נ"ב Seleucid, is an enigma.—אנך is probably connected with the talmudic אינך = 'those', 'the others', or הנך = 'those', 'these'. In both of these words ך is not a plural sign, but they go back to דך; comp. Margolis, *Lehrbuch der aramäischen Sprache des babylonischen Talmuds*, p. 18, § 9. Thus אנך may be singular (in the datings) and plural (X, l. 11).

III. DECREE OF EXCOMMUNICATION.

N. N. is excommunicated on account of his failure to appear before court. Every community cognizant of this decree is also bound to excommunicate him.

A similar decree of excommunication is found in Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 84, where the ban is pronounced on account of a false assertion of insolvency. Elsewhere we find nothing concerning the contents of the פתירה. Harkavy's reference to *Iṭtur*, ed. Ven., 33 a = ed. Lemberg, 19 a, is not exact, since there only the superscription reads שטר פתירה by mistake, but the contents are those of an אדרכתא. Comp. further below to No. V.

The פתירה, though written in the style of a decree, was not sent to the head of the court, but was handed over to the plaintiff, as we learn from No. VI. The same is true also of the following formularies.

Ll. 1-2. The same opening also, IV, 1-2, while in the following formularies it is not stated fully. These formulas of address are especially important for the knowledge of the communal constitution in Gaonic times, since otherwise we know very little about it. Those addressed are, besides the college of rabbis and judges, רבנא ורייני, the presidents and functionaries of the communities. First in order come the ראשי כנישתא, in the Responsa שער צדק, 75 a, No. 14 : ראשי כנסיות, ed. Lyck, No. 10 corrupted into ראשי ישיבות, ed. Mantua, No. 41 : לשיבות. The בני כנישתא mentioned in the second place are probably presidents of synagogues. Perhaps, however, בני כנישתא is to be emended to סבי, corresponding to the זקנים in *Sha'are Sedek* and ed. Lyck. As to זקנים comp. שער צדק, 84 b, No. 4 : זקנים וזלמדיא ; Responsa of the Geonim, ed. Harkavy, p. 112 above, ed. Mantua, No. 182. Another possibility for בני כנישתא is בתאי, learned members of the community. Comp. Responsa, ed. Harkavy, No. 554, and Harkavy in *Œuvres complètes de R. Saadia*, IX, p. xliii. בתאי is also found in a MS.

of Sherira's Epistle, comp. Lewin, *Prolegomena zu einer neuen Ausgabe vom Sendschreiben des R. Sherira Gaon*, pp. 27-8.

Then follow the secretaries and after them the פרנסי; also in *Sha'are Sedek* they occupy the last place. From this as well as from the fact that they are named next to the ראשי כנסיות, it follows with certainty that they were not, as Grätz puts it (*Geschichte der Juden*, V¹, p. 139), presidents of communities and identical with the ראשי כנסיות. The presidents proper were the ראשי כנסיות, called by Nathan ha-Babli, Neubauer, II, 85, ראשי הקהל, while the פרנסי were subordinate administrative officers. After the פרנסי follow the פלחין חרי, which I render 'other functionaries'. Improbable seems to me the translation 'free workers', i.e. unpaid officials, עוסקים בצור שלא בשכר, for such were also the פרנסי and ראשי כנישתא. Or were communal leaders paid already at that time? Then indeed the Babylonian communities were as modern in those days as a certain great community in Europe is striving to be in our days. At last the מקרי דרדקי are named, hence also they were communal officials.

L. 3. חביבי ויקרי. Comp. Responsa, ed. Harkavy, p. 31 below, 172, No. 344.

L. 7. פקידנא. Comp. IV, 4, 7; V, 2, 7; VI, 1, 5, 8; VII, 9; VIII, 4. Comp. e.g. Responsa, ed. Harkavy, pp. 32, 76, 187; שערי צדק, 87 a, No. 15 end; *Jeshurun*, V, 137. See also the places indicated above, to II, 1, s. v. יתקרי.

Ll. 10-11. Comp. Mo'ed kaṭon 16 a, above: ודאביל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דידיה.

IV. STRINGENT EXCOMMUNICATION.

The plain ban having proved to be ineffective, the stringent ban is pronounced over the disobedient person. In a smaller frame and in Hebrew the אחרמותא is preserved in the Responsum of R. Paltoi, *Sha'are Sedek*, 75 a, No. 14; ed. Mantua, No. 41, ed. Lyck, No. 10; and *Orhoth Hayyim*, II, 504. Comp. also

Nimuḳe Yosef to Baba ḳamma 113 a from Alfasi, which, however, occurs neither in Alfasi's compendium nor in his Responsa. As to the contents, concerning the wife of the excommunicated, comp. חמשה קונטרסים, ed. Coronell, 109 a below. There is hardly any need to demonstrate that in our Formulary the older, original form of the אחרמחא is preserved.

Ll. 9-10. דפתו, &c. Comp. Ḥullin 13 a below.

L. 10. מוזהה = ציצית in R. Paltoi's Responsum.—מוזהה. So also in ed. Lyck and *Orhoth Hayyim*: מוזהה; in *Sha'are Sedeḳ*: מוזהה, miswritten from מוזהה. Comp. Harkavy, *Stud. und Mitteil.*, IV, p. 357. The reading מוזהה is against the Baraita Mo'ed ḳaṭon 15 a, חנות קטנה, ועושין לו חנות קטנה. Comp., however, R. Isaiah in R. Nissim to Alfasi Mo'ed ḳaṭon 3, No. 1184, whose explanation is certainly due to the reading מוזהה.

L. 11. ולא תמלן ביה צלותא. Ye shall not complete the prayer (i. e. the quorum necessary for public prayer) with him. In *Sha'are Sedeḳ*: ואל תתפללו עמו; missing in ed. Lyck. In the ban-decree in Coronell's חמשה קונטרסים, 109 a below: לא יתמנו בעשרה. Comp. *Mishneh Torah*, Talmud Torah, 7, 4, and *Kesef Mishneh*, ad loc.

Ll. 13-14. ונידוהי ליה is missing in R. Paltoi. For ונידוהי we should probably read ונידוהי or ונידוהי, from the root נזה = 'rebuke', as נזה. ולא תסבן מיניה ולא תסבן ליה.—נוף. As object מתנתא or a word of a similar meaning, מירי, מירע, is to be understood. In the rabbinic literature it is not expressly forbidden to accept presents and alms from an excommunicated person and to give such to him, but such a prohibition is probably inferred from the 'exclusion from society'. Among the Karaites this prohibition is expressly emphasized. Comp. Benjamin Al-Nahawendi, לא נשאל בשלומו ולא נעמוד אצלו, 2 a: משאת בנימין, ed. Goslow, 2 a: ולא נאמין לו ולא נקבל ממנו כל מתנה ולא חשורה ונבדל ממנו ונחשבהו ולא נאמין לו ולא נקבל ממנו כל מתנה ולא חשורה ונבדל ממנו ונחשבהו; comp. Bashyazi, אדרת אליהו, ed. Odessa, 111 c. This goes back to Anan's Book of Precepts, in Harkavy's *Stud. und Mitteil.*, VIII, p. 14: ולא משתעונו בהדיה ולא דאיר גבן ולא עברין בהדיה משא; ומתן ולא שוילין מיניה ולא מושלין ליה ולא מקבלין מיניה צדקה ולא

מרחמין עליה וחשבינן ליה כמאן דמית ליה. But perhaps נסב here means 'deal with', 'buy'; comp. Mo'ed kaṭon 15 a and *Mishneh Torah*, תלמוד תורה, 7, 5. Similarly, as we have seen, also Anan. There is also a third possibility, namely, that איתתא is to be taken as object of נסב, so that our sentence would contain a prohibition against matrimony with an excommunicated person. Of this there is no trace in rabbinic literature. Anan, on the other hand, has the following (*loc. cit.*): לאיתתיה : אי גברא הוא מפרשינן לה לאיתתיה : מיניה ואי איתתא היא מפרשינן ליה לגברא מינה.

L. 14. ושטופו כסא בתריה. Comp. 'שטיפת הכוס,' Mishnah Zebahim 96 b below, and Rashi, *ad loc.* The rinsing of the cup was probably a symbolic action : as the rinsing water is removed, so the excommunicated is removed and separated from the community. Comp. similar symbols of banishment and separation, the קצצה Ketubboth 28 b and Kiddushin 60 c, and the throwing back of lumps of earth after the burial, שיערי צדק, 21, No. 19; *Ma'aseh ha-Geonim*, ed. Epstein, p. 51; *Or Zarua*, II, 171 b.—והברילוהו, &c. Comp. *Halachoth Gedoloth*, ed. Berlin, p. 427, from Mo'ed kaṭon 16 a : ומנא לן דמנורין ליה מן צבורא : דכתיב והוא יבדל מקהל הגולה (Ezra 10. 8). In our texts of the Talmud this passage is missing. Comp. Benjamin Al-Nahawendi, אם לא יקבל עליו משפט שדי נבדיל אותו ממנו : משאת בנימין, שנאמר והוא יבדל מקהל הגולה.

L. 16. תידבר קינטא I am unable to explain. Perhaps תידבק is the right reading, 'wrath shall cling.'

V. DECREE ABOUT SEIZURE OF PROPERTY.

The creditor is authorized to take possession of the property belonging to his debtor. The אדרכתא is often mentioned in the Talmud, comp. Baba ḥamma 112 b, Baba batra 169 a, &c. Concerning this document, see Responsa, Alfasi, No. 272; *Sefer ha-Shetaroth*, ed. Halberstam, p. 3 f., and *Mishneh Torah*, מלוה ולוה, 22, 5; and *Kesef Mishneh*, *ad loc.* There are two

kinds of אֲדֻרְכָּתָא, the one concerns the property found in the possession of the debtor, the other authorizes the creditor to seize the immovables of the debtor which have been alienated since the loan. In our Formulary the former אֲדֻרְכָּתָא is involved. For other formularies of this אֲדֻרְכָּתָא, see *Sefer ha-Shetaroth*, p. 4, and *Iṭṭur*, I, 19 a.

Ll. 5-7. רִכְתָּ, &c. Deut. 17. 11; comp. Shabbat 23 a, והֵיכֵן וְהִיבֵן עַל כָּל אֲדֻרְכָּתָא—צִוּוּ מִלֵּא חֲסוּר in l. 5 is peculiar.

Ll. 8-9. וְאֶשְׁלִימָנָא, &c. Since we deal here with a refractory debtor, the אֲדֻרְכָּתָא extends also over the immovables. Comp. Baba ḥamma 112 b.

Ll. 12-14. To bear witness before a non-Jewish court is forbidden according to Baba ḥamma 113 b below. It is only allowed in the case when the Jewish court is unable to call in the debt. Comp. Responsa, *Sha'are Sedek*, 84 b, No. 4, ed. Harkavy, No. 233.

VI. DECREE REMOVING THE BAN.

When the refractory debtor, against whom a פְּתִיחָא was issued, subsequently becomes penitent and submits to the regulations of the court, the פְּתִיחָא is torn; comp. Baba ḥamma 113 a. But now the creditor, summoned to produce the פְּתִיחָא, maintains that he does not possess it; hence the court revokes the ban and issues to the debtor a decree to that effect, by means of which he can accomplish the revocation of the ban by all the courts. The name of this decree is אֶקְלָתָא 'alleviation'; judging by its contents we should rather expect the designation אַחֲלָתָא 'discharge'.

Such a decree is unknown to talmudic and gaonic literatures even by name. Only Judah ben Barzillai, as far as I know, mentions briefly in his *Sefer ha-Shetaroth*, p. 136 below, אַחֲלָתָא, which, however, seems to be only the formula employed in removing the ban and not a legal document. The formula for the removal of the ban is preserved in Responsa, ed. Harkavy, p. 234. Comp. also Responsa, ed. Lyck, No. 11.

VII. DECREE OF BAN FOR OBTAINING EVIDENCE.

לְמוֹתָא 'imprecations', is the term used for the ban which has for its purpose a confession on the part of the debtor or a statement on the part of other people. The ratification of the ban in writing, which contains also the formula of the ban, is called פְּתָקָא דְּלְמוֹתָא. This term and the cases in which a פְּתָקָא דְּלְמוֹתָא is executed are mentioned several times in the gaonic literature. Comp. Responsa, ed. Müller, No. 22; ed. Lyck, No. 9; *Hemdah Genuzah*, No. 137; ed. Harkavy, p. 1 and especially No. 333. Comp. also Harkavy, *ibid.*, p. 396; *Sefer ha-Shetaroth*, ed. Halberstam, pp. 134 and 135.

As a means for obtaining evidence the ban is of gaonic origin. Comp. Rashi, Shebu'ot 38 b below, *s. v.* בַּסֵּפֶר תּוֹרָה und RAbD. to *Mishneh Torah*, שבועות, 11. 13. See also, in addition to the gaonic passages already mentioned, *Hemdah Genuzah*, No. 22, 165; *Sha'are Sedek*, 42 a, 70 b, No. 83, 71 a, No. 3, 73 a, No. 9, 75 a, No. 13 end, 75 b, No. 17, 77 a, No. 32; *Halachoth Pessukoth*, ed. Müller, No. 94, § 13; Responsa, ed. Lyck, No. 9; ed. Harkavy, No. 97, 169, 170, 182, 184, 333, p. 186, No. 454, 480, 494, 496, 498, 513, p. 271; ed. Coronell, No. 2, 3, 40, 72, 96 end; ed. Müller, 43 b below, No. 189, 190, 192, 193, 217; תורתן של ראשונים, 1, 49, No. 13; ed. Cassel, No. 13, 43, 148; ed. Mantua, No. 10, 17, 26, 39, 235, 240, 275, 298, 341; *Geonica*, II, 290; Saadya in Isaac ben Reuben, שבועות, chap. 3, end; *Ittur*, I, 37 b, 38 a, 6 d. Comp. also *Aruch*, *s. v.* הסת.

Especially remarkable is the ban over those who can furnish evidence but fail to do so, as in our Formulary, l. 6: עַל כָּל דִּירֵעַ: וְלֹא אֵתָא מִנִּי. This ban, the ban over witnesses, is not only non-talmudic, but apparently even anti-talmudic, since Lev. 5. 1 is referred to by the rabbinic tradition to certain definite persons; comp. Shebu'ot 4, Tosefta, *ibid.*, 2-3, and Sifra to Lev. 5. 1. The Karaites, however, construe Lev. 5. 1 in the sense that the Bet Din pronounces the ban over all those who can testify in an affair, so that they may come and make their statements.

Comp. Bashyazi, אדרת אליהו, ed. Odessa, 218 c-219 b, where this conception is expressly designated as opposed to the teaching of the Rabbanites: וכן מה שאמר הכתוב ושמעה קול אלה והוא עד

או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו הרצון בו כשיחרימו בית דין שמי

שיודע עדות לענין פלוני יבוא ויעיד והעד לא בא חייב בשבועת העדות

כן דעת כל החכמים, לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שאין העדים חייבים

בשבועת העדות אלא אם כן יחד אותם התובע. In the ban over witnesses we have therefore a gaonic institution which agrees with the Karaite interpretation of a biblical passage and Karaite practice.

It is impossible to credit the Geonim with the adoption of a Karaite institution, hence the ban over witnesses must have been of Rabbanite origin, and since it goes back undoubtedly to Lev. 5. 1, comp. שער צדק, 87 a, No. 17; comp. also Ibn Ezra on Lev. 5. 1, the interpretation of this verse we know to be Karaite, must also be much older than the Karaites. This interpretation corresponding as it does to the literal sense of the biblical text, was adopted despite the conflicting tradition, while the traditional interpretation was confined to the consequences only of the refusal to testify. A very important testimony in favour of the high antiquity of the witness-ban and its source, the Karaite interpretation of Lev. 5. 1, would be available if the fragments published by Schechter in his *Documents of Jewish Sectaries*, vol. I, were really the remains of a 'Zadokite work', as assumed by Schechter in his introduction, and I. Lévi in *REJ.*, 1911-12. In these fragments we read, according to Schechter's translation, p. xlv: 'And he who had lost (anything), and it is not known who has stolen it from the tent of the camp in which the thing has been stolen, its owner shall proclaim (Schechter: it by) the oath of cursing, and whoso hears, if he knows and utters it not, he shall be guilty.' Text, p. 9, ll. 10-12: וכל האובד ולא נודע מי גנבו ממאד (ממער) המחנה אשר גנב בו ישיביע
בעליו בשבועת האלה והשומע אם יודע הוא ולא יגיד ואשם

L. 12. ובענאל, &c. Comp. *Orhoth Hayyim*, II, 504.

Ll. 13-14. The required supplement was made by me in accordance with the formula for the removal of the ban in Responsa, ed. Harkavy, p. 234.—*Ibid.*, יתקיים. Comp. *Orhoth Hayyim*, loc. cit.—דכתב. Ps. 52. 7: יתעז. As to the change into יתעזו, comp. Shebu'ot 36 a, and Aptowitzer, *Das Schriftwort in der rabbinischen Literatur*, I (Prolegomena), p. 27.

Ll. 14-15. Comp. Deut. 28. 26; Jer. 7. 33.

L. 16. Comp. Ps. 109. 18.

Ll. 16-18. Comp. Baba meš'a 4. 1. See also Responsa, ed. Lyck, No. 115, 35 a.

L. 19. דלומט. Comp. further below, No. 9, l. 14. 7

VIII. DECREE OF POSTPONEMENT.

The defendant has appeared twice before court, but the plaintiff failed to appear; wherefore he loses for a period of thirty days the right to summon the defendant before court. This is a kind of postponement. In the talmudic and gaonic literature there is not the slightest vestige of this decision. In this literature no mention whatever is made of the case where the plaintiff does not appear at the fixed date. Thus we find preserved in our Formulary an important decision bearing on the talmudic-gaonic court procedure.—For another decree of postponement, comp. *Sefer ha-Shetaroth*, p. 91, and *Iḥtur*, I, 18 a.

As to the meaning of שמוש, comp. Harkavy, *Stud. und Mitteil.*, IV, p. 390, and *Sefer ha-Shetaroth*, pp. 90-91, and Halberstam's remark thereto; comp. in addition תורתן של ראשונים, I, 26, *Sha'are Sedek*, 91 a below.

IX. DECREE CONCERNING GUARDIANSHIP.

N. N. is appointed guardian over the orphans N. N. Similar formularies are found in *Sefer ha-Shetaroth*, p. 7, and *Iḥtur*, I, 29 c.

L. 2. וזיי, &c. On this formula, comp. e. g. Responsa, ed. Harkavy, No. 323, 324; ed. Müller, No. 19; *Geonica*, II, 288.

Ll. 7 and 14. **אחוינקא**. For the explanation of this word, comp. Ginzberg, *Geonica*, II, p. 211, note 2, and Aptowitzer, *Monatsschrift*, 1911, p. 637.

Ll. 9-12. Comp. Baba meši'a 70 a, and Rabbinowicz, *ad loc.*

L. 16. **גזירתא** is the ban introduced by the Geonim in place of the oath of the Torah. Comp. Responsa, ed. Cassel, No. 13, 43, 150; *Hemdah Genuzah*, No. 22. On the expression, comp. further Responsa, ed. Harkavy, pp. 1, 114, No. 340, 387, p. 271 below, 272, 273 above, No. 551 end, 556; *Sha'are Sedek*, 41 b, No. 38, 70 b, 71 b, 73 a; ed. Müller, No. 88, 97 end, p. 43 b; ed. Mantua, No. 105, 265; *Geonica*, II, 290; *Sefer ha-Shetaroth*, pp. 13, 37, 43, 62. Comp. also the passages adduced above, to No. VII, s. v. **למותא**.

L. 17. **טענתא וערערותא**. Comp. Halberstam's remark in *Sefer ha-Shetaroth*, p. 147, and Responsa, ed. Harkavy, p. 186.—**מן שמוחא**, &c. Comp. above, to No. VII, s. v. **למותא**.

Ll. 17-18. Comp. Harkavy, *loc. cit.*, and *Sefer ha-Shetaroth*, pp. 9, 13.

X. DECREE BY COURT CONCERNING PUBLIC SALE.

The court was compelled to sell a portion of the estates of the orphans in order to provide their sustenance. The sale is effected through auction to the highest bidder. The sale is legal and hence unimpeachable. Comp. hereon *Sefer ha-Shetaroth*, pp. 61-3; comp. also *ibid.*, p. 16. The emphasis in maintaining the legality and immutability of the sale is explained by the fact that the people who bought auctioned goods from the court were not popular; comp. Ketubbot 100 b: **בני אבלי נכסי דאכרותא**.

L. 4. **וחי**, &c. Comp. above, to No. IX, l. 2.

L. 9. **בתיקון חכמים**. Comp. Arakin 6. 1.

L. 16. Comp. *Sefer ha-Shetaroth*, p. 43, l. 19.

Ll. 17-19. Comp. Responsa, ed. Harkavy, p. 164, and *Sefer ha-Shetaroth*, p. 18.

L. 21. **דלא באסמכתא ודלא כטופסי דשטרי**. Comp. Baba batra 44 b, and Responsa, ed. Harkavy, No. 421.

SUPPLEMENT.

I, l. 3. קצת and קצי in the sense of law-suit probably goes back to Arabic قَضِيَّة, قَضَى, in Hebrew script קצי, קצייה. This Arabic verb occurs once more in rabbinic literature, in the Targum to Prov. 17. 14 קריא = judge. Comp. Aptowitzer, *REJ*, 1907, p. 58.

II, l. 3. The Responsum חמרה גנוה, No. 20, with the same wording also in *Ma'aseh ha-Geonim*, ed. Epstein, p. 73. Nevertheless the text in שערי צדק is proved to be the only correct text.

Ibid. For רבנן being the designation of the Gaon of Pumbeditha, comp. Lewin, *Charakteristik und Biographie des Rabbi Scherira Gaon*, p. 3.

Ibid. The reference of the Responsum, ed. Harkavy, p. 88, to the time when Sherira withdrew from his office and the refutation of Eppenstein's deduction from this passage are further supported by Lewin, *loc. cit.*, p. 11, n. 1.

Ibid. To שער ישיבה שלימין, comp. also *ha-Goren*, I, p. 91 : מראש ימין עיר מחסה ; Lewin, *loc. cit.*, p. 3, n. 1 ; Marx in *JQR.*, New Series, II, p. 90.

III. פתיחה. On the meaning of decree of excommunication comp. Nathan ha-Babli, Neubauer, *Anecdota*, II, 86 ; Maimonides, Responsa, No. 150, superscription פתיחת החרם, see *Orhoth Hayyim*, II, p. 115 ; Ritba to Mo'ed k. 17 a below. Comp. in addition Rashi to Ps. 55. 22, and the commentary of Solomon ben ha-Yatom to Mashkin, ed. Chayes, p. 87, and notes 3-4.

III, l. 2. בנן בי כנישתא. In Bekorot 5, 5, Tosefta, *ibid.*, III, end ; Babli, *ibid.*, 36 b below בני הכנסת designates learned people of a lower grade.

IV, l. 2 (ופורסי). Perhaps this word is not simply a miswriting of וסופרי, but פורסי = superintendent, hence similar to the following פרנסי. As officials of Babylonian communities the פורסי are mentioned Shabbat 154 a and Yebamot 45 b. Comp. also Yoma 9 a.

IV, l. 9 f. Comp. *Sefer ha-Shetarot*, p. 8.

IV, l. 11. ולא תמלון ביה צלותא. Comp. hereon *Maḥsor Vitry*, p. 25, No. 45.

VII. לטוהא. Comp. in addition *Sefer ha-Shetarot*, pp. 7, 38, 43, 54, 60, 74; *Maḥsor Vitry*, p. 795, No. 567, p. 796, No. 568 and 571, p. 797, No. 573. *Ibid.*, p. 798, we find the following Gaonic ordinance (חקנת גאונים): וּמִי שֶׁאֵבְדָה לּוֹ אֲבִידָה יֵשׁ כַּח בִּידּוֹ : (הַקֵּנֶת גְּאוֹנוֹיִם) לְהַכְרִיחַ הַקֹּהֶל . . . עַד שֶׁיִּכְנָסוּ כּוֹלֵן בַּחֶרֶם שֶׁכֵּל מִי שִׂידַע מִמֶּנָּה שׁוֹם דָּבָר שִׁיאֲמַר לּוֹ, hence *almost verbatim* as in Schechter's Zadokite fragments! Comp. also Responsa Meir of Rothenburg, ed. Bloch (Budapest), 24 a, 158 b, 159 a, 160 a.

IX, l. 2. וחיי . . . שבק. Comp. *Halakot gedolot*, ed. Warschau, 131 a, ed. Berlin, p. 315; Alfasi Yebamot XII end; *Maḥsor Vitry*, p. 791; *Sefer ha-Shetarot*, pp. 26, 54.

IX, l. 16. גזירתא. Comp. in addition *Sefer ha-Shetarot*, pp. 38, 62, 74; *Maḥsor Vitry*, pp. 796, 797.